1. *Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов. – М.: Логос, 2001. – 296 с.*
2. *Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.*
3. *Штофф В. А. Моделирование и философия. – М.: Наука, 1966. – 301 с.*
4. *Вартофский М. Модели. Репрезентация и научное понимание. – М.: Прогресс, 1988. – 507 с.*
5. *Шестопал Е. Б. Психологический профиль российской политики 1990-х. Теоретические и прикладные проблемы политической психологии. – М.: Рос. пол. энцикл., 2000. – 431 с.*
6. *Политический процесс: Основные аспекты и способы анализа: сборник учебных материалов / Под ред. Е.Ю. Мелешкиной. – М: Изд-во "Весь Мир", 2001. – 304 с.*
7. *Липсет С., Роккан С. Структуры размежеваний, партийные системы и предпочтения избирателей. Предварительные замечания // Политическая наука. – 2004. – № 4. – С. 204–234.*
8. *Мелешкина Е. Ю. Исследование электорального поведения: теоретические модели и проблемы их применения // Политическая наука. – 2001. – № 2. – С. 190–211.*
9. *Позняк Д. Соціально-психологічні механізми політичної свідомості виборців // Соціальна психологія. – 2004. – № 1. – С. 42–56.*
10. *Мелешкина Е.Ю. "Воронка причинности" в электоральных исследованиях // Полис. – 2002. – № 5. – С. 46–53.*
11. *Бодуен Ж. Вступ до політології. – К.: Основи, 1995. – 174 с.*
12. *Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія. – К.: Основи, 1995. – 528 с.*
13. *Вебер М. Избранные произведения / Общ. ред. Ю.Н. Давидова. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.*
14. *Пушкарева Г. В. Изучение электорального поведения: контуры когнитивной модели // Полис. – 2003. – № 3. – С. 120–129.*

Микола Бучин
Національний університет "Львівська політехніка"

АДМІНІСТРАТИВНИЙ РЕСУРС ЯК ВАЖЛИВА ПОЛІТОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

© Бучин М., 2006

Розкрито суть адміністративного ресурсу. Проаналізовано рівень використання адміністративного ресурсу під час проведення виборчих кампаній в Україні.

The sense of administrative recourse is determined in this article. Author also analyzed level of using administrative recourse during the elective campaign in Ukraine.

Постановка проблеми. Здобувши незалежність, Україна стала на шлях побудови демократичного політичного режиму. Однією з основних ознак демократії є наявність вільних, змагальних, публічних виборів. Вільними є такі вибори, де відсутній незаконний вплив влади на виборчий процес (тобто, де відсутнє використання адміністративного ресурсу під час виборів). Наявність чи відсутність адміністративного ресурсу можна вважати одним з головних критеріїв визначення ступеня демократичності кожної країни.

Виборча практика в Україні показала, що влада щораз активніше намагається втручатися в хід виборів з

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

метою отримання бажаного для себе результату. Це створює реальну загрозу для побудови демократії в нашій державі. Тому з таким явищем, як адміністративний ресурс необхідно боротися, мінімізувати його вплив на виборчий процес.

Молодь (особливо, студенти вищих навчальних закладів) відіграють дуже вагому роль в політичному житті кожної держави. Саме їхня активна позиція, протидія владному тиску є значною мірою тим чинником, який може нейтралізувати адміністративний ресурс. І для того, щоб студенти могли зробити усвідомлений вибір на виборах, щоб вони могли нормально приєднатися до політичного процесу в нашій державі, щоб вони знали, що можуть протиставити владі у разі здійснення нею незаконних дій, їм потрібно знати суть такого явища, яке є поширеним у сучасному політичному житті України, як адміністративний ресурс.

Тому викладання у вищих навчальних закладах у курсі політології суті такого явища, як адміністративний ресурс, розгляд історії його виникнення і застосування, є дуже важливим моментом. Це допоможе правильно виховати демократичні традиції в нашій державі, дасть змогу студентам на основі історичних прикладів застосування адміністративного ресурсу виробити алгоритм дій під час виборчої кампанії, допоможе протидіяти спробам використання владного тиску та сприятиме побудові в нашій державі демократичного політичного режиму. Крім того, враховуючи те, що багато студентів – це майбутні педагоги, то викладання суті адміністративного ресурсу дасть можливість передати ці знання майбутнім поколінням. Ця проблематика є тим актуальнішою, якщо враховувати тенденцію до зростання значення адміністративного ресурсу під час виборів в нашій державі.

Аналіз досліджень. Варто зазначити, що в нашій державі практично відсутні комплексні дослідження на науковому рівні суті адміністративного ресурсу, різні науковці по-різному трактують це явище. Це саме стосується і дослідження української виборчої практики щодо застосування адміністративного ресурсу (за винятком КВУ, який, здійснюючи моніторинг виборчих кампаній в Україні, розглядає в цьому контексті також і використання адміністративного ресурсу).

Мета публікації – з'ясувати суть адміністративного ресурсу та дослідити українську виборчу практику з приводу застосування цього явища під час виборчих кампаній.

Виклад основного матеріалу. Під адміністративним ресурсом ми розуміємо наявність у суб'єкта виборчого процесу через приналежність до влади додаткових ресурсів, які дають змогу йому здійснювати законний чи незаконний вплив на хід виборчої кампанії з метою отримання перемоги на виборах.

Вперше словосполучення "адміністративний ресурс" з'явилося в Україні недавно – під час президентської виборчої компанії 1999 року і під час всеукраїнського референдуму – 16 квітня 2000 року, тому що саме тоді і почалося поширене його застосування.

Однак це явище має глибокі корені. Воно виникло ще за радянської доби, "закономірно витікаючи із системи організації та особливостей функціонування механізмів командно-адміністративної системи, принципів централізації влади та непорушності владної ієрархії" [10]. Ці традиції були успадковані, хоч і в дещо модернізованому вигляді, українською владою.

Як це не дивно, але найдемократичнішими в Україні були вибори 1990 р. та 1994 р., коли наша країна лише ставала на шлях до демократії. А на теперішній час однією з найактуальніших проблем є проведення чесних і прозорих виборів, проблема використання адміністративного ресурсу у виборчому процесі.

Хоча на виборах у 1998 р. адміністративний ресурс вже відігравав вагому роль, однак його тоді ще не вважали вирішальним чинником. На цих виборах основними політичними силами, що володіли адміністративним ресурсом, були НДП, яку очолював тодішній Прем'єр-міністр В. Пустовойтенко, та АПУ. Крім того, в певних регіонах (Закарпатська обл. та ін.) адміністративний ресурс знаходився в руках СДПУ, оскільки там головні посади в органах державної влади займали представники цієї партії.

На цих виборах можна було спостерігати такі форми прояву адміністративного ресурсу, як тиск на опозиційні ЗМІ, масове рекрутування громадян до лав політичних партій (АПУ, СДПУ(о)), перешкоджання веденню передвиборної агітації, використання службового становища (робочі поїздки В.Пустовойтенка по Україні під час виборчої кампанії тощо), прямий тиск на виборців.

Однак адміністративний ресурс не виправдав сподівань під час виборів 1998 року, коли НДП набрала лише 5 % голосів виборців, у той час як АПУ взагалі не пройшла до парламенту.

Під час президентських виборів 1999р. адміністративний ресурс вже використовували значно більшою мірою. Адміністративні важелі впливу знаходилися в руках діючого Президента Л. Кучми, котрий активно застосовував їх на практиці.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Так, формування виборчих комісій відбувалось не під депутатським контролем, а його контролювали органи виконавчої влади. “Фактично, склад комісій призначався згідно попередніх законів про вибори, лише зовнішньо адаптуючись до нового правового поля. Процес здійснювався районними адміністраціями на кадровій базі закладів, де розташовувалися виборчі дільниці” [3, с.27].

Також можна було спостерігати такі форми прояву адміністративного ресурсу, як тиск на ЗМІ, майже повний контроль влади над ними, тиск на виборців, котрі підтримують опозицію. Частими були і випадки перешкоджання веденню передвиборної агітації, використання державними службовцями свого становища.

Однак враховуючи те, що чинний президент Л. Кучма фактично не мав серйозних конкурентів у боротьбі за президентське крісло, то великої необхідності у застосуванні адміністративного ресурсу не було. Тому вищезгадані форми прояву адміністративного ресурсу використовували, як правило, з ініціативи місцевих посадовців, які намагалися довести відданість Л. Кучмі.

У грудні 2001 р. було проведено загальнонаціональне соціологічне дослідження Інститутом соціології та політичної психології Академії педагогічних наук України. Квотна вибірка становила 1200 респондентів. На одне з поставлених питань – “Чи примушували вас під час парламентських виборів 1998 року чи президентських виборів 1999 року проголосувати за якогось кандидата проти вашої волі?” – ствердно відповіли загалом по Україні 18,8 % респондентів. Найбільший тиск був на сході України, в інших регіонах – дещо менший [7].

Потужно адміністративний ресурс проявився під час референдуму 16 квітня 2000 р., який відбувся, незважаючи на негативну позицію ПАР’Є з цього приводу.

Практично всі політичні партії самоусунулися від участі в ньому. На виборчих дільницях можна було побачити дуже мало спостерігачів. “Їх пасивність уможливила розгортання цілковито неконтрольованого з боку суспільства виборчого процесу, управління яким дісталося чиновникам та членам виборчих комісій усіх рівнів, що створило для них усі умови для виконання планових нормативів “всенародного волевиявлення” [8].

Під час референдуму було дозволено громадянам голосувати достроково, чим скористалося більше чверті громадян (27,8 %). Вони могли проголосувати ще з 6 квітня, тобто за 10 днів до дня референдуму. Характерним також було те, що для того, щоб проголосувати достроково, достатньо було усного, а не письмового, пояснення. Це створило дуже сприятливі умови для адміністративного впливу на волевиявлення громадян та для фальсифікації результатів референдуму.

На думку багатьох дослідників, доволі підозрілою була дуже висока активність громадян під час референдуму та практично одноголосна відповідь „так” на 4 питання у бюлетнях: про надання Президентові додаткових повноважень щодо розпуску парламенту, про зменшення до 300 кількості депутатських мандатів, про створення в Україні двопалатного парламенту та про скасування депутатської недоторканості.

Після вдалого використання адміністративного ресурсу під час референдуму, а також після довиборів до Верховної Ради у червні 2000 року, де кандидати від влади перемогли у 9 з 10 виборчих округів, “використання адмінресурсу стало сприйматися як обов’язкова передумова успіху виборчої компанії” [8].

На парламентських виборах 2002 р. саме адміністративний ресурс став визначальним чинником. “Вперше в історії України Президент відкрито дав чітку вказівку всім структурам виконавчої влади зайняти найактивнішу позицію у передвиборчому процесі” [11]. Це робилося, на нашу думку, з двох причин. Головною причиною було прагнення сформувати такий склад парламенту, який би за ніяких умов не дозволив розпочати процедуру імпічменту Президенту. Крім того, необхідно було провести до парламенту таких кандидатів, які б підтримали політику глави держави.

З цією метою і було створено провладний виборчий блок “За єдину Україну”. До нього увійшли: ПРУ, НДП, ТУ, АПУ та ППППУ. Очолив список блоку глава Адміністрації Президента В. Литвин, другий номер – Прем’єр-міністр А. Кінах. Список виборчого блоку “За єдину Україну” на 22 % складався з працівників держадміністрацій та органів місцевого самоврядування, на 20 % – з підприємців, 12 % – директорський корпус, 9 % – члени уряду та урядових структур [11]. Тобто, “вперше в сучасній історії України неформальна “партія влади” (симбіоз бюрократичної, олігархічної та регіональної еліт) виступила єдиним передвиборчим списком, очоленим главою Адміністрації Президента та Прем’єр-міністром” [11].

За словами голови Адміністрації президента В. Литвина, Л. Кучма дав згоду очолити після виборів партію блоку “За єдину Україну”. Це стало „сигналом для губернаторів та дрібніших посадових осіб у виборі об’єкта політичного вибору. У цих умовах їм не страшні будь-які звинувачення в адмінресурсівських уподобаннях” [1].

Крім блоку “За єдину Україну” певною мірою адміністративним ресурсом володіла партія “Жінки за

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

майбутнє", яку очолила дружина глави держави Людмила Кучма. Також адміністративні важелі впливу були частково наявні у СДПУ(о) та у партії "Єдність" (у Київській обл.), яку очолив О. Омельченко.

Під час парламентських виборів 2002 року можна було спостерігати найрізноманітніші форми прояву адміністративного ресурсу з боку влади: внесення у списки виборців так званих "мертвих душ", примушування до вступу до політичних партій, вплив влади на формування виборчих комісій, адміністративний тиск на членів виборчих комісій.

Також досить поширеним було використання посадовими особами свого службового становища (використання коштів, службового транспорту, приміщень, засобів зв'язку тощо на користь певних політичних сил; вказівки підлеглим щодо дій на підтримку чи проти певних політичних сил; примусове залучення працівників установ та організацій, а також студентів та школярів для агітації за провладні сили; пряма агітація державних службовців за провладних суб'єктів виборчого процесу).

Крім того, дуже поширеними формами прояву адміністративного ресурсу на парламентських виборах 2002 р. були агітація за провладні сили наданням безкоштовних чи за зниженими цінами товарів та послуг, адміністративний тиск на ЗМІ, використання їх для своїх цілей, прямий тиск на опозиційні політичні сили та на виборців, котрі їх підтримують.

Новинками парламентських виборів 2002 р. стали такі форми прояву адміністративного ресурсу, як використання "двійників" та масове голосування за відкріпними посвідченнями. Також можна було спостерігати порушення таємниці голосування, контроль влади за волевиявленням виборців.

І хоча опозиційний блок В. Ющенка "Наша Україна" набрав найбільше голосів виборців під час голосування за партійні списки, у мажоритарних округах завдяки масштабному застосуванню адміністративного ресурсу переміг провладний блок "За єдину Україну", що дало змогу Л. Кучмі отримати більшість у парламенті.

Вершиною застосування адміністративного ресурсу стали президентські вибори 2004 р., де провладний кандидат В.Янукович, сконцентрувавши у своїх руках всі адміністративні важелі впливу, масово використовував адміністративний ресурс для забезпечення власної перемоги. Влада робила все можливе для отримання необхідного результату, не гребуючи використанням будь-яких засобів.

Найпоширенішими способами використання адміністративного ресурсу під час президентських виборів 2004 р. стали такі: незаконний збір підписів за провладного кандидата В. Януковича; владний тиск на опозиційні ЗМІ; використання адміністративного ресурсу для перешкоджання у веденні виборчої кампанії кандидатами від опозиції; адміністративний тиск на виборців і опозиційні структури та організації; зловживання службовим становищем на користь В.Януковича; використання адміністративного ресурсу під час формування виборчих комісій; кримінальні дії проти опозиції; підкуп виборців з боку команди В. Януковича; незаконне вилучення паспортів у виборців тощо. Однак наймасовішими формами прояву адміністративного ресурсу під час виборчої кампанії 2004 р. стали незаконний збір відкріпних талонів та незаконне голосування за ними, а також – масові фальсифікації результатів волевиявлення під час підрахунку голосів та передавання протоколів. Для фальсифікації виборів використовували всю систему виборчих комісій (разом з ЦВК).

Внаслідок того, що другий тур виборів був масово сфальсифікований, відбулася так звана "помаранчева" революція – мільйони людей вийшли на вулиці, протестуючи проти несправедливості. Результат 2 туру (перемога В. Януковича) був оскаржений у Верховному Суді України, який визнав незаконним обрання В. Януковича президентом України і призначив 3 тур виборів: "Судом... встановлено, що при проведенні... голосування... не дотримувалися вимоги щодо заборони участі у передвиборній агітації органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових особам, мало місце їх незаконне втручання у виборчий процес..." [9]. Вперше в історії пост-радянських держав вищий судовий орган країни визнав наявність значного впливу державних службовців на перебіг виборчого процесу (наявність під час виборів адміністративного ресурсу).

Напередодні переголосування Верховна Рада України, намагаючись зменшити можливість фальсифікацій і використання адміністративного ресурсу, прийняла Закон "Про особливості застосування закону України "Про вибори президента України". Згідно з цим законом, кількість відкріпних талонів було зменшено з 4 до 0.5 % (у 8 разів), процедуру голосування за відкріпними талонами було взято під суворий контроль. Формування виборчих комісій та їх керівного складу здійснювали на паритетній основі (50 на 50 %) тощо.

Наслідком прийняття цього закону, а також завдяки своєрідному зламу свідомості громадян як результату „помаранчевої" революції, третій тур виборів був визнаний одним з найдемократичніших за всю історію виборів в Україні. Факти використання адміністративного ресурсу мали поодинокий і швидше випадковий, ніж закономірний характер.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Загалом можна виділити такі особливості президентської виборчої кампанії 2004 р. щодо використання адміністративного ресурсу:

1. Масштабність. Ця виборча кампанія була наймасштабнішою за рівнем використання адміністративного ресурсу за всю історію незалежної української держави. Вперше практично вся державна машина, вся виконавча вертикаль працювала для забезпечення перемоги кандидата від влади.

2. Акумулятивність. Влада використовувала адміністративний ресурс спочатку у невеликих масштабах, акумулюючи всі ресурси для завершального етапу і поступово нарощуючи владний тиск. Виборча кампанія почалася порівняно спокійно, а завершилася потужним використанням адміністративного ресурсу.

3. Регіональність. Рівень використання адміністративного ресурсу був різним залежно від регіонів. Його наймасштабніше застосовували на сході і півдні України і був найменшим за рівнем застосування на заході.

4. Криміналізація. У цій виборчій кампанії влада потужно залучала кримінальні структури для забезпечення перемоги кандидата від влади.

5. Інноваційність. Влада на президентських виборах 2004 р. застосувала низку нових способів використання адміністративного ресурсу чи зробила системним явищем вже раніше використовувані види адміністративного ресурсу (масштабне використання відкріпних талонів тощо).

6. Поєднання адміністративного ресурсу і новітніх виборчих технологій для перемоги владного кандидата.

7. Інформаційна блокада. Як правило більшість ЗМІ працювали на провладного кандидата, позитивно відгукуючись про нього, в той час як більшість інформації про опозиційних кандидатів була негативного змісту.

Що ж стосується парламентських виборів 2006 р., то враховуючи те, що чинна влада (на відміну від попередньої) стала на позиції побудови в нашій державі демократичного режиму, а також завдяки прийняттю значно досконалішого виборчого закону, роль адміністративного ресурсу була далеко не вирішальною для забезпечення перемоги на виборах. Факти використання адміністративного ресурсу мали поодинокий характер і були спричинені, як правило, бажанням деяких місцевих службовців забезпечити кращий результат для політичної сили, якій вони симпатизували. Адміністративний ресурс був розпорошений між різними політичними силами, втратив свій централізований характер і залежно від регіональних особливостей, використовувався різними політичними силами (НСНУ – на заході України, ПР – на сході тощо).

Висновки. Як бачимо, з 1998 р. під час виборів в Україні почали активно використовувати адміністративний ресурс, роль якого постійно зростала. Починаючи з використання так званого "м'якого" адміністративного ресурсу, українська влада доби Л. Кучми завершила президентські вибори 2004 р. масштабним використанням "тотального" адміністративного ресурсу.

Практика проведення парламентських виборів 2006 р. дає нам всі підстави вважати, що адміністративний ресурс вже не несе серйозної загрози демократії і його вплив на перебіг виборів невпинно зменшується. Хоча для остаточного викорінення цього явища з українського політичного життя потрібно ще багато часу і зусиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баликов С. Передвиборна арифметика в Україні: з адмінресурсом два на два завжди п'ять. URL:http://www.ucipr.kiev.ua/ukrainian/epicenter/14/006.html.

2. Грабовська С., Скочиляс Л., та ін. Адміністративний ресурс у виборчій кампанії та способи його нейтралізації. – Львів, Центр політичних досліджень ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 160 с.

3. Данчевський О. Історичні передумови формування виборчих комісій // Львівщина – 99. Вибори Президента України. – 1999, вересень. – № 1. – С. 26–27.

4. Закон України "Про вибори президента України" від 18 березня 2004 р.

5. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про вибори народних депутатів України" від 7 липня 2005 р.

6. Закону України "Про особливості застосування Закону України "Про вибори президента України" при повторному голосуванні 26 грудня 2004 р." від 8 грудня 2004 р.

7. Звіт за результатами фокус-групового дослідження "Використання „адміністративного ресурсу" під час виборчої кампанії 2002 року": УНЦПД. – 2002, 15 лютого. URL:http://www.ucipr.kiev.ua/ Ukrainian/adminresurs/002.html.

8. Побережний Є. Вибори – 2002 і роль адмінресурсу. Перші уроки // Контекст. – 2002. – № 13.

9. Рішення Верховного Суду України від 3 грудня 2004 року щодо другого туру виборів Президента

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

України від 03. грудня 2004 р. URL:http://www.scourt.gov.ua/html.

10. Тищенко Ю. Використання „адміністративного ресурсу" під час виборчої кампанії 2002 року. – 2002, січень-лютий. URL:http://www.ucipr.kiev.ua/ukrainian/adminresurs/ 001.html.

11. Томенко М. Законодавча, виконавча та судова влади України до і після виборів 2002 року // Універсум. – 2002. URL:http://www.universum.org.ua/journal/2002/tomen_9.html.

Ігор Вдовичин
Львівська комерційна академія

ФОРМУВАННЯ ІДЕЙ ОСОБИСТІСНОЇ СВОБОДИ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

© Вдовичин І., 2006

Проаналізовані духовно-інтелектуальні процеси епохи Середньовіччя, їх вплив на європейські підходи до свободи особи, характер взаємовідносин між індивідом і суспільством.

In article are analyzed a spiritual intellectual Medieval processes, their influences to European treatment of a personal freedom, the character of relations between the person and society.

Актуальність теми. Європейські орієнтири України вимагають глибшого вивчення і усвідомлення європейської ідентичності, яка багатьом своїм рисам завдячує Середньовіччю як історичній епосі, і християнству, як інтегруючому світоглядному чиннику.

Ступінь вивчення. Однією із найменше досліджуваних протягом останніх десятиріч є епоха Середньовіччя. Особливо це стосується історії філософської і політичної думки, яка в той час практично винятково мала теологічний характер. Ми маємо достатню кількість навчальних посібників, зокрема і перекладних [12; 13; 16; 20; 21; 23; 24], які дають загальний начерк, але рідкістю є монографічні дослідження з цієї проблеми [9; 10], також важкодоступними є праці тогочасних мислителів, їх перекладання майже не здійснювавли і тільки останнім часом окремі роботи стали доступні ширшому колу дослідників [1–5; 17]. Це дозволяє аргументованіше робити аналіз одного із принципово важливих моментів європейської історії, який багато в чому і зумовив європейську цивілізацію, зокрема і європейське бачення такого складного і суперечливого елементу людського буття, як свобода. Епоха Відродження є органічно переплетеною із Середньовіччям і водночас вже містить складові Нового часу. Вона є своєрідною з'єднувальною ланкою, що дає змогу перейти одній історичній епосі в іншу без надруйнівних наслідків, як це сталося на межі Античності і Середньовіччя.

Мета і завдання дослідження. Середні віки для більшості – поняття не стільки хронологічне, скільки змістове. Звичним є вкладати в цей термін певний ціннісний зміст: "відстале", "консервативне", "просякнуте духом клерикалізму". Протягом Середньовічної епохи Європа пройшла складний шлях, сповнений радикальних змін у всіх без винятку галузях. Ці зміни виявлялись у прогресі техніки і обміну, в зростанні міст, не подібних на античні поліси, в системі організації виробництва і державного управління. Та ще істотнішими були зміни в духовній сфері, що забезпечило поступове рельєфне вимальовування людини як особи-індивіда і усвідомлене сприйняття і толерування її свободи. Все це зумовлює поділ, значною мірою умовний, на кілька періодів – Раннє, Високе, Пізнє Середньовіччя [10, с. 10]. Отже, завдання полягає у дослідженні сутнісних рис еволюції Середньовічного світогляду та його впливу на європейську концепцію людської індивідуальності.

Новизна. Аргументується думка, що період Середньовіччя був важливим етапом на шляху формування концепції свободи особи, забезпечивши глибшу індивідуалізацію внутрішнього життя людини та її виокремленості з-під тотального впливу спільноти.

Виклад основного матеріалу. Зародження Середньовічної філософської і політичної думки відбувалося в умовах інтелектуальної і політичної кризи античного світу, але вона була його продовженням і розвитком. Думка ця була проникнута християнською теологією та, незважаючи на критичне ставлення до античної філософії, християнські мислителі Середньовіччя добре усвідомлювали, що нова культура, зокрема теологічна і

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua